

Anton Koblar in Izvestija Muzejskega društva za Kranjsko

OLGA JANŠA-ZORN

Pred desetimi leti je dr. Jože Žontar objavil zanimiv prispevek *Politično in kulturno delovanje Antona Koblarja (1854-1928)*.¹ V njem je osvetlil Koblarjevo osebnost z morda manj znane plati. Predstavil nam je njegovo politično delovanje in razna strankarska nesoglasja, ki jih je delno izzval Koblar sam zaradi svoje brezkompromisnosti. Anton Koblar je bil precej samosvoji mož, ki se ni zlahka podrejal strankarski disciplini, ampak je vztrajal pri svojih stališčih. Med drugim se je zapletel v spor s škofom Misio zaradi svoje kandidature za državnozborskega poslanca. Nasprotja s predsednikom SLS Šušteršičem pa so izvirala predvsem iz dejstva, da je Koblar zelo aktivno sodeloval pri narodno-obrambni šolski organizaciji Družbi sv. Cirila in Metoda. V politiko je začel posegati 1896, ko so ga gorenjska in notranjska mesta izvolila za poslanca v državnem zboru na Dunaju. Zavzemal se je za splošno in neposredno volilno pravico, za pravice koroških Slovencev, za izgradnjo železnice Celovec - Škofja Loka - Trst in drugo. Sprva je sodeloval z liberalno stranko, nato se je kot zelo socialno čuteč človek vključil v Krekovo krščansko-socialno gibanje.

Delovanje Antona Koblarja je precej povezano tudi s Kranjem, kjer je deloval kot župnik in dekan v letih od 1900 do 1928. Začel je zbiranje gradiva za zgodovino Kranja in je za to delo navdušil tudi Josipa Žontarja, ki je potem uresničil idejo o zgodovinski monografiji Kranja.²

Ne nazadnje je bil Koblar tudi arhivar, sicer v časih, ko je bila organizacija ureditve arhivov šele na začetku. Najprej ga je takoj po končanem študiju bogoslovja (1879) škof Pogačar imenoval za škofijskega tajnika in mu poveril tudi ureditev škofijskega arhiva, kasneje pa je prevzel urejanje arhiva v Kranjskem deželnem muzeju. V času, ko je kot poslanec deloval na Dunaju (1896-1897), je na tamkajšnji univerzi kot izredni slušatelj poslušal predavanja iz arhivistike.³

Anton Koblar je bil rojen leta 1854 v Železnikih v trgovski družini. Škof Pogačar mu je poveril uredništvo Laibacher Diöcesanblatt in

tam je Koblar objavil *Dolničarjevo Historia Cathedralis ecclesiae Labacensis* (1882). Že tedaj je zasnoval tudi Zgodovino fara ljubljanske škofije in zanjo napisal sorško in preško faro (1883, 1884) ter sodeloval pri Vrhovnikovi Zgodovini nakeljske fare (1885). Potem je kot kaplan služboval v Mengšu (1884-1888), nato v Šenčurju (1888-1889). Ko je 1889 postal kurat v ljubljanski prisilni delavnici, je sočasno prevzel urejanje deželnega arhiva.⁴ Po letu 1896 je začel to delo opuščati, delno zaradi spora z muzejskim kustosem Müllnerjem, delno zaradi večje vključitve v politično delovanje. Vsekakor je bil v svojem času eden najboljših poznavalcev kranjskega deželnega arhiva in je iz njega črpal številne dragocene podatke.

Koblar je bil aktiven tudi v okviru Muzejskega društva za Kranjsko in je leta 1890 postal tajnik društva, v naslednjih letih pa tudi urednik *Izvestij Muzejskega društva za Kranjsko* (IMK).

Prav začetek izhajanja *Izvestij* je bil za razvoj slovenskega zgodovinopisja velikega pomena.

Potem ko so leta 1868 prenehale izhajati *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain*, vse do leta 1889 nismo imeli nobene historične revije. Leta 1882 je sicer Franc Schumi začel izdajati časopis *Archiv für Heimatkunde*, vendar sta izšli le dve knjigi (1882, 1887). Schumi sam pa je bil urednik in večinoma tudi pisec člankov.

Res pa je bilo mogoče objavljati zgodovinske članke v slovenščini od 1866 dalje v *Letopisu Matice slovenske*, oziroma od 1899 dalje v *Matičinem Zborniku znanstvenih in poučnih spisov*.⁵ Možnost objave v slovenščini so ponujali tudi Ljubljanski zvon, celovski Kres, Dom in svet.

Leta 1888 je kot priloga *Laibacher Diöcesanblatt* (od 1898 dalje izhaja pod naslovom *Ljubljanski škofijski list*) začel izhajati *Zgodovinski zbornik*, ki je pravzaprav prvi zgodovinski časopis v slovenskem jeziku. Namenjen je bil predvsem cerkveni zgodovini in objavljanju listinskega gradiva. Časopis je izhajal z velikimi presledki do leta 1908. Od začetka izhajanja do leta 1900 ga je urejal Koblar.⁶ Bil je posebej

¹ Pod zvonom sv. Kancijana, Kranj 1991, str. 76-87.

² Jože Žontar, *Prelomna leta v očetovem življenju*. – Življenje in delo Josipa Žontarja, ob stoletnici rojstva. Ljubljana 1996, str. 4.

³ Ivan Pregelj, *Anton Koblar (Ob sedemdesetletnici)*. – Mladika 1924, str. 316-317. Ta podatek najdemo tudi v Koblarjevih *Življenjepisnih črticah*, NUK, rokopisni oddelek, zapuščina Antona Koblarja.

⁴ Janko Šlebinger, *SBL*, I. knjiga, str. 478-479. (geslo Anton Koblar)

⁵ Vasilij Melik, *Naši zgodovinski listi in zgodovinopisje* (nekaj misli). – Razvoj turizma v Sloveniji. 28. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana 1996, str. 24-25.

⁶ Bogo Grafenauer, *Ob stoletnici začetkov slovenskega znanstvenega zgodovinopisja*. – *Zgodovinski časopis* 35, 1981, str. 21.

paginiran in mogoče se je bilo naročiti samo nanj. Uredništvo Zgodovinskega zbornika v svojem programu omenja, da bodo objavljali še nenatisnjene listine, krajše cerkvenozgodovinske sestavke, življenjepise, kronike fara ipd. K sodelovanju so povabili duhovnike in druge pisce domače zgodovine. Sprva so objavljali veliko arhivskega gradiva in zgodovine župnij, vendar se je kasneje pokazalo, da je bolje, če te izhajajo v posebnih zvezkih, še vedno pa v okviru Zgodovinskega zbornika. Med sodelavci srečamo posameznike, ki so bili tudi sodelavci *Izvestij*, kot na primer I. Šašel, I. Lavrenčič, M. Slekovec, J. Benkovič, J. Barle, V. Steska in drugi.

1889 so začele redno izhajati *Mitteilungen des Musealvereins für Krain*. Na občnem zboru Muzejskega društva za Kranjsko je istega leta Anton Koblar predlagal, naj bi društveni časopis objavljali tudi slovenske članke. Njegov predlog je podprl društveni predsednik Anton Globočnik, Koblarjev rojak iz Zeleznikov. Člana društvenega odbora Wallner in Voss sta bila proti, Kaspret pa je bil za delitev časopisa na nemški in slovenski del. Naslednje leto so na občnem zboru ponovno razpravljali o tem vprašanju, nato pa izglasovali Kaspretov predlog, da slovenski članki izhajajo kot poseben del zgodovinskega glasila. Leta 1890 sta bila v odbor Muzejskega društva izvoljena Simon Rutar in Anton Koblar; le-ta je prevzel tajniške posle.⁷ Prva dva letnika *Izvestij* Muzejskega društva za Kranjsko naj bi uredil društveni odbor, verjetno pa je to nalogo opravil kar tajnik Koblar. Od 1893 dalje je Anton Koblar tudi zapisan kot urednik *Izvestij*. Vzporedno s slovenskimi *Izvestiji* so izhajale tudi nemške *Mitteilungen*. Od vsega začetka so sodelavci *Izvestij* želeli, da bi vključili vanje tudi problematiko drugih slovenskih dežel; to se je delno zgodilo, ni se pa uresničila želja, da bi iz naslova časopisa umaknili "za Kranjsko".⁸ Koblar je *Izvestja* urejal vse do leta 1908, zadnji letnik (1909) je uredil Josip Gruden.

Prvo leto (1891) izhajanja *Izvestij* je očitno primanjkovalo sodelavcev, saj je celotni letnik napisal Koblar sam. V naslednjih letih se je število sodelavcev IMK večalo. Zlasti je bilo pomembno, da so začeli sodelovati nekateri na avstrijskih univerzah šolani zgodovinarji. To so bili predvsem Franc Kos (1853-1924), Simon Rutar (1851-1903), Josip Apih (1853-1911), Anton Kaspret (1850-1920), Fran Levec (1846-1916), Ivan Vrhovec (1853-1902), Matej Slekovec (1846-1903), najstarejši izmed njih je bil Peter Radič (Radics, 1836-1912). Sem moremo šteti še Walterja Schmida (tudi Franc Šmid, 1875-1951), ki je bil teolog, zgodovinar in arheolog.

Med sodelavci najdemo tudi pravnike, in sicer Antona Globočnika (1825-1912) in Vladimirja Levca (1877-1904), zlasti pa več duhovnikov, poleg Antona Koblarja (1854-1928) sodelujejo še Franc Pokorn (1861-1940), Ivan Vrhovnik (1854-1935), Janko Barle (1869-1941), Viktor Steska (tudi umetnostni zgodovinar, 1868-1946), Matija Sila (1840-1925), Anton Aškerc (1856-1912), Josip Benkovič (1869-1901) in še nekateri.

Drugi sodelavci so pripadali nekaterim drugim poklicem, tak je na primer slaščičar in velik ljubitelj zgodovine Franc Schumi (1848-1916), slavist Fran Ilešič (1871-1941), literarni zgodovinar Ivan Prijatelj (1875-1937), slavist in etnolog Matija Murko (1861-1952), polkovnik Fridolin Kaučič (1859-1922), naravoslovec Ferdinand Seidl (1856-1942), arheolog samouk Jernej Pečnik (1835-1914).

Nekateri od naštetih so pisali tudi za nemško glasilo *Mitteilungen des Musealvereines für Krain*. Glede na število sodelavcev in njihova zanimanja so prinašala *Izvestja* kar raznovrstno vsebino.

Sodelavci pa niso bili samo Kranjci, ampak tudi Štajerci (Slekovec, Ilešič, deloma Kaučič), nekateri so bili zelo povezani z Goriško in Trstom (Rutar, Sila). Delno so omenjeni avtorji pripomogli k temu, da revija po tematiki ni bila le kranjska, ampak vsaj delno tudi vseslovenska. Janko Barle, ki je bil dolga leta tajnik zagrebške nadškofije, pa je prispeval marsikaj iz hrvaške zgodovine, pa tudi več povezav hrvaške in slovenske zgodovine.

Časopis je od drugega letnika dalje poleg razprav in člankov objavljali rubriko Mali zapiski, kasneje pa še Slovo (ocene in poročila o novih knjigah). Občasno so bili objavljeni tudi podatki o delu društva, seznam članov in zamenjav ter seznam knjižnih daril društvu.

V celoti gledano je največ pisal urednik, skupno je objavil prek sto prispevkov, v to število so všteti tudi kratki prispevki v Malih zapiskih in ocene zgodovinskih del, res pa je, da je v zadnjih letnikih precej manj objavljalo.

Tukaj nas bodo zanimali zlasti daljši Koblarjevi prispevki.

Koblarjevi članki večkrat obravnavajo cerkveno zgodovino, vendar pa je dovolj širok, da posega tudi na druga področja.

Ker je že pred izhajanjem *Izvestij* zbiral gradivo za cerkveno zgodovino, je lahko že v prvem letniku *Izvestij* začel objavljati Drobtnice iz furlanskih arhivov,⁹ v katerih je nizal podatke za zgodovino ljubljanske škofije v obliki registrov od 14. do 18. stoletja. Zbiral je listine, ki jih hranijo arhivi v Vidmu in Št. Danielu. Ogleдал si

⁷ Josip Mal, Naše Muzejsko društvo v teku sto let. – Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 20, 1939, str. 20-21.

⁸ Prav tam.

⁹ Več nadaljevanj, in sicer IMK 1891, str. 1-38; 1892, str. 30-92; 1893, str. 16-27, 60-66, 184-201, 244-252; 1994, str. 13-30, 73-78.

je tudi arhivsko zbirko v Čedadu. Prispevek ima več nadaljevanj. Njegove objave arhivskega gradiva kažejo veliko poznavanje različnih arhivskih zbirk. Leta 1896 je na primer objavil Izpiske iz stare ordinacijske knjige,¹⁰ v katerih je ponovno iz videmskega arhiva zbral zapise ordinacij (duhovniških posvečenj) v letih 1495-1501, predvsem za posameznike iz Koroške, Štajerske in Primorske. Istega leta je pripravil precej obsežne regeste listin farnega arhiva v Kamniku,¹¹ ki obsegajo leta 1291-1765. Dalje je objavil regeste listin z gradu Boštanj na Dolenjskem za leta 1302-1775.¹² Pri pregledovanju ljubljanskega kapiteljskega arhiva je naletel na zbirko zapisnikov o kapiteljskih sejah v letih 1603-1628. Nekaj zanimivejših je prevedel in objavil pod naslovom Beležke iz zapisnikov kapiteljskih sej pod škofom Hrenom.¹³ Te seje je vodil škof Hren sam, na njih pa so obravnavali zelo različne cerkvene probleme v škofiji, od reševanja posameznih prepirov med duhovniki, vprašanja prehrane dijakov – poznejših duhovnikov, do popravila hiš in plač (npr. plače organista).

Pregledal je arhiv cistercijanskega samostana v Dunajskem Novem mestu in napravil obsežne izpiske, ki se nanašajo na slovensko cerkveno zgodovino v letih 1386-1670, in jih prav tako objavil v IMK.¹⁴

Včasih je kakšno zanimivejšo listino ali več listin objavil kar na platnicah časopisa, tako na primer deset glagolskih listin iz 16. stoletja,¹⁵ ki obsegajo "turške glase" (poročila) in govore o premikih turške vojske v Primorski krajini. Pisci nekaterih poročil so slavni možje, kot na primer Herbert Turjaški.

O problematiki izdajanja virov je Koblar spregovoril v ocenah dveh zvezkov Gradiva Franca Kosa. Sicer pa so se mu pri objavljanju virov v Izvestjih pridružili še sodelavci, predvsem F. Kos, S. Rutar in M. Slekovec.

Za prvi letnik IMK je Koblar napisal še dva daljša prispevka, in sicer o človeški kugi na Kranjskem¹⁶ in o loškem gospostvu.¹⁷ V prvem je prikazal potek bolezni, opozoril na čudna zdravila (npr. stolčene krastače), težave s pokopi kužnih mrličev, pomanjkanje zdravnikov in podobno. Obravnavano obdobje sega do prve polovice 19. stoletja, ko je kuga prenehala. Prispevek je nastal delno na podlagi virov, podatkov iz Valvasorja in rokopisa, ki mu ga je dal na razpolago M. Slekovec.

Tematika zgodovine loškega gospostva, ki so jo posamezniki obravnavali že prej (npr. F. X.

Richter v Hormayrovem Arhivu in nekateri avtorji v Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain), je zanimala tudi Koblarja, saj so po letu 1871, ko je J. Zahn izdal Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis, viri postali bolj dostopni. Koblar se je lotil tudi proučevanja urbarjev loškega gospostva. Ugotovil je, da je večina vasi na loškem gospostvu obstajala že leta 1291 in da so kasneje nastale le še posamezne vasi. K tej razpravi je dodal tudi seznam vasi petnajstih županstev v letih 1291 in 1584 s podatki o številu kmetij. S to tematiko se je v Izvestjih ukvarjal še Franc Kos.

Med zanimivejše prispevke gotovo sodi članek Pasijonske igre na Kranjskem.¹⁸ Te igre so v Ljubljani najprej prirejali jezuiti na veliki četrtek. Kmalu so še večje igre začeli uprizarjati ljubljanski kapucini prav tako sprva na veliki četrtek, kasneje pa na veliki petek. Prvič so bile uprizorjene leta 1617. Sprevod je šel od parka Zvezda, kjer je bil tedaj kapucinski samostan, po Gosposkih ulicah čez Turjaški trg, nato čez Čevljarji most do cerkve sv. Jakoba. Od tu je krenil nazaj čez Stari trg do frančiškanov, ki so bili tedaj še na današnjem Vodnikovem trgu, nato čez Špitalske ulice in Špitalski most nazaj do kapucinskega samostana. Sprevoda so se udeleževali vsi ljubljanski obrtniški cehi s svojimi banderi. Vloge v predstavi so sprva prevzemale osebe iz visokega plemstva in meščanstva, Judje pa so bili Trnovčani in Krakovčani, torej prebivalci predmestja. Podobni sprevedi so bili tudi v Kranju, Škofji Loki in Novem mestu. Zlasti za Škofjo Loko je znano, da je predstava potekala v slovenskem jeziku (prevod očeta Romualda). Avtor daje tudi podrobno razlago trinajstih prizorov, besedilo je objavljeno v starinskem jeziku in bohoričici. V drugi polovici 18. stoletja so bile igre prepovedane. S tem se Koblar strinja, češ da so se izrodile.

Nekateri prispevki so povezani tudi s praznovanji kakšnih obletnic. Leta 1893 so se spominjali 300. obletnice bitke pri Sisku in ob tej priložnosti je urednik Koblar v razpravi Boj na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti pisal o dogodkih izpred tristo let kar v treh nadaljevanjih.¹⁹ Delo je nastalo ob raziskovanju virov iz kranjskega deželnega arhiva in prinaša zanimive podatke, med drugim tudi o tem, koliko denarja so za obrambo v trdnjavah Slavonske in Hrvaške vojne krajine prispevale slovenske dežele. Navaja letno plačo, ki jo je dobival Adam Ravbar od kranjskih deželnih stanov. Precej natančno opiše potek dogodkov pred bitko na naši in turški strani in priprave na vojno, našteva poveljnike krščanske vojske in število vojakov, ki so jih posamezniki pripeljali, ter končno opiše samo bitko na dan sv. Ahaca, 12. junija 1593.

¹⁰ IMK 1896, str. 104-109.

¹¹ IMK 1896, str. 130-147, 174-187.

¹² IMK 1899, str. 200-221.

¹³ IMK 1895, str. 190-195.

¹⁴ IMK 1900, str. 119-127.

¹⁵ IMK 1893, zv. 3 in 4, platnice.

¹⁶ IMK 1891, str. 39-55.

¹⁷ IMK 1891, str. 56-86.

¹⁸ IMK 1892, str. 110-125.

¹⁹ IMK 1893, str. 81-90, 121-132, 161-174.

V istem letniku Izvestij je objavil pod naslovom Škofa Tavčar in Hren o bitvi pri Sisku²⁰ dva pomembna dokumenta, ki se nanašata na to bitko. Prvi je pismo ljubljanskega škofa Tavčarja, hkrati cesarskega namestnika Notranje Avstrije, dne 4. julija 1593 v Rim. V njem je Tavčar poročal nekemu kardinalu o zmagi pri Sisku, o tem pa naj bi kardinal obvestil papeža. Prepis te listine je v Rimu naredil Simon Rutar. Osem let po bitki je Tavčarjev naslednik škof Tomaž Hren potoval v Sisek in Petrinjo in si ogledal še vidne posledice bitke. O tem in o zidavi cerkvice v Petrinji je pisal Hren v svojem dnevniku, ki so ga hranili v kapiteljski knjižnici v Zagrebu.

Čez nekaj let se je Koblar ponovno vrnil k tej tematiki, ko je pisal o treh slavospevih, ki so nastali v spomin na zmago pri Sisku.²¹ Vse tri tekste, pisane v latinščini, je tudi objavil. Originali so bili v dunajski dvorni knjižnici. Delno je o njih pisal že Valvasor. Prvi slavospev je zapisal Tomaž Hren, drugega in tretjega je napisal Matija Boštjančič.

Čeprav so pred Koblarjem že drugi pisci opisovali bitko pri Sisku, morda med njimi velja omeniti Petra Radiča in Janeza Parapata,²² je verjetno Koblar dotlej najbolj poznal vire iz kranjskega deželne arhiva o tej problematiki. Zelo kratek zapis omenja kresišča na Kranjskem leta 1613.²³ Gre za navado zažiganja kresov na gričih, s čimer so na Kranjskem in v Istri nazajali prihod Turkov. Morda manj znano je dejstvo, ki ga je v Izvestjih z dokumenti podprl Koblar, o krstu Turkov v Ljubljani.²⁴ Tedaj še stolni kanonik T. Hren naj bi namreč leta 1594 vpisal v krstno knjigo nekaj Turkov, ki so pribežali predvsem iz Like.

Do neke mere je z obrambo pred Turki povezan še en Koblarjev obširnejši prispevek, ki je objavljen pod naslovom Čigav je Žumberak?²⁵ Tedaj je bila namreč to precej aktualna tema, saj se je o tem vprašanju razpravljalo ne le v zgodovinskih krogih, ampak tudi širše. Koblar opiše zgodovino Žumberka, ki je nekoč pripadal Kranjski, nato pa je prišel v okvir Vojne krajine. Sem so pred Turki pribežali uskoki in se tu začeli za stalno naseljevati. Dobili so tudi nekaj privilegijev (npr. oprostitev od davkov). Koblar pravi, da je jasno, da so se uskoki naselili na kranjski zemlji in da je dežela zanje veliko žrtvovala. Ko je s posebnima zakonoma v letih 1871 in 1872 žumberški okraj z občino Marindol prešel iz Vojne krajine v civilno upravo, je nastalo vprašanje, kam sodi Žumberak – ali h

Kranjski ali k Hrvaški, oziroma ali v avstrijsko ali v ogrsko polovico države. Koblar pravi, da so prebivalci Žumberka zaradi priseljavanja uskokov sedaj hrvaške narodnosti, vendar pa nimajo svojih zastopnikov niti v kranjskem deželnem zboru niti v hrvaškem saboru. Kranjska naj ne bi tega ozemlja nikoli odstopila Hrvaški. Nastalo je tako imenovano žumberško vprašanje, ki je preraslo v pravi prepir in je še nekaj časa burilo duhove.²⁶

Z bojem proti Turkom je delno povezan še članek Valvasor vojak,²⁷ ki ga je avtor napisal v spomin na 200. obletnico Valvasorjeve smrti. V njem je delno po Valvasorjevem pisanju v Slavi, delno pa po ohranjenih virih v deželnem arhivu opisal dogajanje v letu turškega obleganja Dunaja (1683), ko je bil Valvasor poslan s štiristo strelci na pomoč Štajercem, ki jih je blizu mesta Fürstenfeld ogrožala Bathianijeva vojska. Tu naj bi se Valvasor vedel zelo hrabro, vprašanje pa je, kako bi se stvar proti močnejšemu sovražniku končala, če ne bi še pravočasno prišla pomoč grofov Trautmannsdorfa in Thurna s tisoč Hrvati.

Koblar je napisal nekaj prispevkov tudi o gospodarski in socialni zgodovini. Kar dva sta o zgodovini prometa. V prvem, Donesek k zgodovini pošte na Kranjskem,²⁸ je še pred Petrom Radičem, ki je leta 1896 v nemščini objavil knjigo o tej tematiki, pisal o zgodovini pošte. Pravzaprav je želel dopolniti Ivana Vrhovca, ki je o tem pisal leta 1888 v Ljubljanskem zvonu. Koblar je namreč našel nekaj novih virov v deželnem arhivu, in ker naj bi leta 1896 praznovali 400. obletnico ustanovitve prve pošte v Avstriji, je sklenil opozoriti nanje. Redna pošta je bila ustanovljena v Notranji Avstriji v 16. stoletju. Avtor je prikazal na kakšne ovire so naleteli prenašalci pošte zaradi slabih cest, pomanjkanja mostov in drugega. Glavna poštna postaja za Kranjsko je bila v Ljubljani, od tod so bile potem zveze z Benetkami, Gradcem in Karlovcem. Zveze s Trstom so vzpostavili šele leta 1688. V prispevku najdemo tudi podatke o tem, koliko se je plačevalo za posamezne storitve, in opozorila na nekaj cesarskih ukazov v zvezi s pošto.

Drugi prispevek govori o cesti čez Ljubelj.²⁹ Tudi ta je napisan predvsem na podlagi podatkov iz arhivskega gradiva. Povod za nastanek prispevka pa je bila obnova obeh piramid na vrhu Ljubelja, ki sta bili že v precej slabem stanju, a so ju na priporočilo centralne komisije za umetnost in zgodovinske spomenike na Dunaju obnovili. Čez Ljubelj je vodila že rimska pot, v

²⁰ IMK 1893, str. 90-94.

²¹ IMK 1900, str. 128-134.

²² Več o tem glej v prispevku B. Reisp, Zgodovino pisje o bitki pri Sisku. – Bitka pri Sisku 1593-1993. Ljubljana 1993, str. 41-48.

²³ IMK 1898, str. 219.

²⁴ IMK 1898, str. 140-141.

²⁵ IMK 1898, str. 135-146, 163-172, 211-219.

²⁶ Marindol sodi k Sloveniji od leta 1952, ko so prebivalci na svojo prošnjo prišli v čnomaljski okraj, medtem ko je Žumberak ostal pod Hrvaško.

²⁷ IMK 1893, str. 229-233.

²⁸ IMK 1893, str. 54-59.

²⁹ IMK 1893, str. 218-226.

srednjem veku je vetrijski samostan imel na poti čez Ljubelj svoj hospic. Leta 1560 je bila zgrajena cesta, ki so jo gradili kar dvajset let in Koblar nas seznanja tudi s stroški, ki so ob tem nastali. Dotakne se vzdrževanja poti, zidave prvega predora in mitnice v Trziču. Leta 1631 so cesto širili, da so prek prelaza mogli voziti vozovi. Leta 1728 so jo na hitro popravili, ko so izvedeli, da se bo tukaj peljal cesar Karel VI. O teh gradbenih delih nam posreduje zanimive podatke, opozori pa tudi na težave pri delu, ko so postavljali obe piramidi. Na koncu objavi še napise na piramidah.

Dva krajša zapisa govorita o socialni zgodovini, in sicer eden o lakoti na Kranjskem leta 1817,³⁰ o čemer se je v Stražišču pri Kranju ohranil kositem korec, s katerim so ljudem, ki so stradali, delili tako imenovano rumfortarsko juho. Ohranjeni slovenski in nemški napis povesta, kako huda lakota je nastala zaradi izjemno slabe letine 1816. leta. K sreči so bile naslednje letine spet boljše.

Na kratko je v rubriki Mali zapiski opisal še plače kranjskih deželnih uradnikov in uslužbencev.³¹ V obsežnejšem prispevku Kopališča v Ljubljani³² je ob priložnosti, ko so začeli graditi novo kopališče med Kolodvorsko in Prečno ulico, raziskal stara kopališča v Ljubljani od 13. stoletja dalje.

Tema, ki je bila povezana z bližnjim dogodkom, to je ljubljanskim potresom aprila 1895, je vzpodbudila Koblarja, da je precej obširno obravnaval podatke o prejšnjih potresih na Slovenskem, in sicer v dveh prispevkih. Obširnejši z naslovom Zemeljski potresi na Slovenskem³³ zajema podatke od zgodnjega srednjega veka do konca 19. stoletja. Navaja letnice, datume, najhujšo škodo številnih potresov iz preteklosti, kot so jo zaznamovali starejši viri. Večjo pozornost namenja dvema velikima potresoma, in sicer potresu v okolici Beljaka leta 1348 in potresu leta 1511, ki je napravil ogromno škodo v Ljubljani, na Bledu, Trstu in drugod. Zajeti skuša vse slovensko ozemlje. V drugem krajšem prispevku O zemeljskih potresih na Kranjskem v 18. stoletju³⁴ pa se je oglašil v zvezi s člankom A. Müllnerja v časopisu Argo, v katerem ta omenja, da je bilo 18. stoletje, kar se potresov tiče, mirno. Koblar je opozoril, da že Dimitz omenja dva potresa (1784 in 1786), da pa je precej poročil o njih mogoče najti v jezuitskih dnevnikih, ki jih hrani deželni arhiv. Na podlagi omenjenih podatkov je mogoče reči, da je bilo tudi v 18. stoletju precej potresov. Zanimivo je, da Koblar ni bil edini, ki je kmalu po ljubljanskem potresu pisal o tej tematiki. V Izvestjih se je oglašil leta

1896 s prispevkom Nova geološka preiskava Kranjske³⁵ naravoslovec Ferdinand Seidl, naslednje leto pa je pisal še o potresih na Kranjskem in Goriškem.³⁶

Veliko Koblarjevih prispevkov je posvečenih lokalni zgodovini, bodisi da gre za zgodovino krajev, župnij ali širših območij (npr. že omenjenega loškega gospostva). Velikokrat sta lokalna in cerkvena zgodovina tesno prepleteni. Krajši članek Iz kronike krškega mesta³⁷ prinaša fragmente iz krške zgodovine 16. in 17. stoletja, prikaže seznam mestnih sodnikov in celo popravlja nekatere napake, ki jih je naredil pisec kronike. Donesek k zgodovini Opatije³⁸ pa je nastal na podlagi raziskave vicedomskega arhiva v kranjskem deželnem muzeju. Govori o prihodu avguštincev na opatijo sv. Jakoba pri Reki (1554), ki so jo dobili v zameno za svoj samostan v Ljubljani. Obširnejši je prispevek Ljubljanci 17. stoletja,³⁹ ki prinaša abecedni seznam rodbin iz krstnih matrik stolnice v Ljubljani za obdobje od 1590 do 1700, s podatki o datumu krsta, botrih in različnih poklicih navedenih Ljubljancanov.

Lokalne zgodovine se dotika krajši zapis Jožefinske naredbe,⁴⁰ ki predstavlja seznam dovoljenih in prepovedanih verskih obredov v župniji Železniki konec 18. stoletja. Kratko poročilo z naslovom Francoska vlada in cerkvene zadeve v Iliriji⁴¹ nas seznanja z najdbo dveh zanimivih aktov v kranjskem župnijskem arhivu. Prvi je koledar iz leta 1812. Po njem so se smele praznovati nedelje, skoraj vsi zapovedani prazniki pa so bili odpravljeni. Ostali so le štirje taki prazniki, in sicer vnebohod, Marijino vnebovzetje, vsi sveti in božič, pa še Napoleonov rojstni dan. Tedanji ljubljanski škof Kavčič je tedaj oznanil, da vse vernike odvezuje od dolžnosti biti pri maši ob odpravljenih praznikih. Drugi akt pa uvaja v Ilirskih provincah civilno poroko in odpravlja stari avstrijski zakon iz leta 1783.

Koblar je še opisal usodo stolpa ljubljanskega gradu,⁴² ki je znan tudi pod imenom stolp piskačev. Spregovoril pa je tudi o darovanju sveč v ljubljanski stolnici leta 1597.⁴³ Tedaj je bil T. Hren še stolni dekan in pridigar. Iz Hrenovih zapiskov je avtor razbral, da se je v tem času spet uveljavila navada, da kmetje prinesejo na svečnico v dar po dve sveči, kar je bilo v protestantizmu prepovedano.

Koblar je objavil še nekaj podobnih kratkih zanimivosti in večina jih temelji na arhivskih podatkih.

³⁰ IMK 1895, str. 166-167.

³¹ IMK 1900, str. 73-75.

³² IMK 1900, str. 67-72.

³³ IMK 1895, str. 68-77.

³⁴ IMK 1895, str. 260-261.

³⁵ IMK 1996, str. 229-238.

³⁶ IMK 1997, str. 9-27.

³⁷ IMK 1899, str. 19-24.

³⁸ IMK 1897, str. 60-65.

³⁹ IMK 1900, str. 179-239.

⁴⁰ IMK 1899, str. 223.

⁴¹ IMK 1902, str. 135-136.

⁴² IMK 1893, str. 77-78.

⁴³ IMK 1893, str. 78.

V zvezi z lokalno zgodovino so tudi Črtice s Krumperka,⁴⁴ ki govorijo o rodbini Rasp, lastnici Krumperka, dalje Cehi v Kranju⁴⁵ ter Šole v Kranju.⁴⁶ V zadnjem članku sledimo kratki predstavitvi šolstva od protestantizma dalje, izvemo tudi za prizadevanja za dekliško šolo in o gradnji nove šole leta 1808, ki je kmalu nato pogorela, in drugo. Prav zgodovini Kranja je namenjeno še nekaj drugih člankov, med njimi na primer Duhovniki, rojeni v kranjski župniji⁴⁷ in Neko-liko kranjskih župnikov.⁴⁸ Zanimive so Črtice o nekdanjih svoboščinah kranjskih duhovnikov,⁴⁹ prispevek je nastal na podlagi podatkov iz vice-domskega arhiva. V preteklosti so nastajali spori zaradi jurisdikcije nad duhovščino notranjeavstrijskih dežel. Že škof Ravbar in stiški opat sta se pritožila pri cesarju. Precej sporov je nastalo zaradi zapuščin duhovnikov. Leta 1574 je izdal nadvojvoda Karel poseben akt, ki določa, da se posestva duhovnikov, beneficiatov in cerkva ne smejo prodajati brez dovoljenja deželnega kneza.

Glede na to da si je Koblar zelo prizadeval za pisanje zgodovine župnij, je razumljivo, da je sam prispeval več seznamov župnikov v posameznih krajih. Poleg že omenjenega seznama kranjskih župnikov še seznam senožeških duhovnih pastirjev,⁵⁰ seznam belocerkovskih župnikov⁵¹ in boštanjskih župnikov.⁵²

Ker so od 80. let 19. stoletja dalje posamezniki kar uspešno pisali zgodovine župnij, je Koblar v Izvestjih večkrat poročal o teh delih, na primer o Zgodovini dobrovske fare avtorja A. Lesjaka,⁵³ o Zgodovini župnij in zvonovih v dekaniji Radovljica J. Lavtizarja⁵⁴ in o delu istega Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj,⁵⁵ pa tudi o o delu J. Barleta Povjest župa i crkva zagrebačkih.⁵⁶

Precej prispevkov se ukvarja z zgodovino meniškkih redov, večinoma na Kranjskem, izjemoma pa tudi na Štajerskem. Omenimo naj Črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije,⁵⁷ iz katerih izvemo, da je v obdobju cesarja Jožefa II. štajerska provinca štela 33 samostanov in en hospic, nato pa je bila večina samostanov odpravljena, ostalo jih je le 13. Najdemo še nekaj krajših prispevkov o meniškkih redovih, na primer o stiških menihih,⁵⁸ dalje o jezuitskem kolegiju

in cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani,⁵⁹ o posesti ljubljanskega jezuitskega kolegija v 17. stoletju,⁶⁰ pa o dobrotnikih nekdanjega jezuitskega kolegija.⁶¹ V zadnjem omenja 56 imen dobrotnikov, ki izhajajo pretežno iz plemiških vrst. Podatke je zbral po rokopisni knjigi iz dunajske Dvorne biblioteke in zajemajo obdobje od 1600 do 1750.

Na področje cerkvene zgodovine je segel s prispevkom Praznovanje oglejskih svetnikov v ljubljanski škofiji,⁶² v katerem je objavil tudi prepis latinske listine, ki je ohranjena v Benetkah. Gre za prošnjo škofa Herbersteina, ki jo je poslal v Rim z željo, da bi v ljubljanski škofiji smeli praznovati nekatere oglejske svetnike.

V zvezi z ljubljansko škofijo je še več Koblarjevih krajših zapisov, denimo Star urbar v ljubljanskem kapiteljskem arhivu⁶³ in Kranjski del ljubljanske škofije.⁶⁴

Nadvse zanimiv je prispevek Kranjske cerkvene dragocenosti leta 1526, ki je objavljen v več nadaljevanjih.⁶⁵ Omenja številne vojne, ki so v 16. stoletju ogrožale ozemlje Kranjske. To so bili predvsem turški vpadi, pa tudi kmečki upori, vojne z Benečani in ne nazadnje tudi protestantsko gibanje. Zato naj bi cesar leta 1526 zahteval popis vseh cerkvenih dragocenosti. Te dragocenosti je bilo potem treba oddati (monštrance, kelihii itd.) in najprej so jih zbrali v ljubljanski stolnici, potem so jih morali predati oblastem, nikoli pa cerkev zanje ni dobila nobene odškodnine. Zapisnike o teh cerkvenih dragocenostih hrani kranjski deželni arhiv. Oblasti so jih potem, ko so zlatarji dragocenosti stolkli v zlate (srebrne) kepe, prepeljale na ljubljanski grad. Kasneje so jih predelali v denar in z njim plačali predvsem vojake in še marsikaj drugega. Na tem denarju je bil vtisnjen kranjski deželni grb. Denar je bil še isto leto porabljen. K temu članku je dodan seznam vseh dragocenosti po farah in samostanih.

Nekaj drobcev je Koblar gotovo prispeval tudi k umetnostni zgodovini, pravzaprav bolj z opozorili kot s poglobljenimi študijami. Pisal je denimo o zidanju crngrobske cerkve,⁶⁶ o zidavi cerkve sv. Petra v Dvoru pri Polhovem Gradcu,⁶⁷ pa o podobi sv. Jurija in Ahaca v cerkvi sv. Radegunde v Srednji vasi v šenčurski fari pri Kranju⁶⁸ in o znamenju sv. Trojice pred staro ljubljansko bolnišnico.⁶⁹

44 IMK 1908, str. 119-120.

45 IMK 1902, str. 181-184.

46 IMK 1903, str. 40-48.

47 IMK 1901, str. 48.

48 IMK 1901, str. 104.

49 IMK 1901, str. 199-201.

50 IMK 1894, str. 115-117.

51 IMK 1908, str. 120.

52 IMK 1908, str. 120.

53 IMK 1893, str. 205-207.

54 IMK 1897, str. 130-131.

55 IMK 1901, str. 104.

56 IMK 1900, str. 143-144.

57 IMK 1894, str. 204-210, 229-239.

58 IMK 1898, str. 172-178.

59 IMK 1902, str. 48.

60 IMK 1904, str. 202.

61 IMK 1909, str. 99-109.

62 IMK 1894, str. 247-251.

63 IMK 1899, str. 141-144.

64 IMK 1893, str. 78.

65 IMK 1895, str. 20-33, 77-83, 116-118, 143-153, 195-205, 237-259.

66 IMK 1892, str. 152-155.

67 IMK 1899, str. 144.

68 IMK 1893, str. 155-157.

69 IMK 1899, str. 164-166.

Včasih je opozoril tudi na kakšno jezikovno posebnost, na primer na Recljev prevod gorskega zakona iz leta 1644 v slovenskem jeziku in še štiri druge listine iz 17. stoletja,⁷⁰ ali na ukaz cesarja Ferdinanda iz leta 1638 v slovenskem jeziku.⁷¹

Posebno Koblarjevo zanimanje je veljalo arheološkemu odkritju. Tedaj je bila arheologija pri nas še bolj na začetku, zanimanje zanjo pa veliko. V letih, ko je služboval v Kranju, je od tam večkrat poročal o novih arheoloških najdbah. Zanimale pa so ga tako prazgodovinske kot tudi rimske in srednjeveške najdbe. Iz obdobja železne dobe je bilo marsikaj izkopano na Dolenjskem (Magdalenska gora),⁷² v Kranju pa pri starem mestnem pokopališču.⁷³ Poročal je o Emoni in njej pripadajočih rimskih grobiščih⁷⁴ in še o srednjeveških najdbah v Kranju na Lajhu⁷⁵ in drugem.

Gotovo je mogoče reči, da je Koblar največ objavljaval prav v Izvestjih. Znano pa je, da je sodeloval tudi v drugih revijah in časopisih, in sicer v Letopisu Matice slovenske, Ljubljanskem zvonu, Dom in svetu, Kresu, Gorenjcu in Slovenskem listu. Ko je služboval v Mengšu, je pisal tudi v Letnem poročilu trirazredne ljudske šole v Mengšu. Kasneje je izšlo nekaj prispevkov v Izobraževalni knjižnici, Gorenjski knjižnici in še kje. Teh prispevkov je več kot 30, večina je namenjena raziskovanju krajevnih zgodovine, na primer zgodovini Kranja, Ljubljane, Železnikov, Škofje Loke, Mengša, in raznim obletnicam, na primer 100. obletnici prvega prihoda Francozov v Ljubljano, 400-letnici cerkve sv. Krištofa v Ljubljani, 50. obletnici spomina na dogodke leta 1848, 1000-letnici hrvaškega kraljestva in drugemu.

Oglejmo si na tem mestu še usodo Izvestij. Iz društvenih poročil izvemo, da so zlasti v letih 1907 in 1908 v zvezi z izdajanjem društvenih časopisov nastopile precejšnje finančne težave. Muzejsko društvo, izdajatelj Izvestij in Mitteilungen, se je namreč vzdrževalo s članarinami in naročninami za oba časopisa, dobivalo je letno podporo od ministrstva za znanost (600 K) in od Kranjske hranilnice (500 K), deželni zbor pa je navadno kaj primaknil z zamudo. Včasih so tudi posamezniki kaj prispevali. Stroški za tisk Izvestij so denimo leta 1907 znašali 649 K, za Mitteilungen pa 963 K, plačati je bilo treba še avtorske honorarje, stroške pošiljanja obeh časopisov in drugo. Toliko bolj so se torej leta 1907 razveselili darila Franca Kosa, ki je društvu podaril 1000 K. Med dobrotnike Muzejskega

društva so šteli tudi Slovensko matico, ki je društvu dajala na razpolago svojo dvorano, kjer so bili občni zbori in odborove seje, tu so bili na razpolago tudi časopisi, ki so prihajali z zamenjavami.

Ob koncu leta 1907 je odstopil F. Komatar kot urednik Mitteilungen, nasledil ga je Walter Schmid. Ta je predlagal, naj bi časopis dobil krajše ime, ker je sedanje zlasti za citiranje predolgo, poleg tega je začetek podoben številnim drugim časopisom.⁷⁶ Tako so se Mitteilungen leta 1908 preimenovali v Carniolo.

Z zgodovinskim društvom za slovensko Štajersko so se že nekaj časa dogovarjali, da bi se sklenila nekakšna zveza med Muzejskim društvom za Kranjsko in Zgodovinskim društvom za slovensko Štajersko, tako da bi člani enega in drugega društva mogli po polovični ceni prejemati društvene časopise za skupaj 3 K.⁷⁷ Vendar pa so 22. januarja 1909 na odborovi seji sklenili, da se zveza za znižano članarino z Zgodovinskim društvom za Spodnjo Štajersko pretrga, ker bi znižana članarina obema društvoma škodovala.

Leta 1909 je število članov Muzejskega društva naraslo od 199 na 251, vendar to finančnega stanja ni bistveno izboljšalo. V začetku leta 1909 je imelo društvo 3550 K dolga. Zato je predsednik društva Fran Levec opozarjal, da je treba varčevati in da obseg glasil ne sme preseči 128 strani, kar je bilo precej manj kot doslej.

V prizadevanju, da bi prihranili nekaj denarja, so leta 1909 zmanjšali število zamenjav obeh glasil s 124 na 100. Naklada vsakega društvenega časopisa je bila 450 izvodov. Na občnem zboru leta 1909 je bil za urednika Izvestij imenovan Josip Gruden, ker je Anton Koblar odstopil. Predsednik društva Fran Levec je obžaloval Koblarjev odstop kot urednika in odbornika. Samo domnevamo lahko, da je Koblar odstopil predvsem zaradi številnih obveznosti, ki jih je imel v Kranju (graditev Ljudskega doma in sirotišnice leta 1909), morda pa so bile vzrok tudi finančne zadeve društva.

Na seji odbora Muzejskega društva za Kranjsko 29. januarja 1909 so govorili tudi o tem, da naj bi Izvestja postala osrednje glasilo domoznanstva za vse slovenske pokrajine. Zato naj bi se novi urednik spet povezal z Zgodovinskim društvom za Spodnjo Štajersko in z Društvom za krščanske umetnosti.⁷⁸

Kmalu so prejeli odgovor iz Maribora, ki so ga prebrali na seji odbora Muzejskega društva za Kranjsko 5. aprila 1909. V svojem odgovoru Zgodovinsko društvo za južno Štajersko piše, da

⁷⁰ IMK 1899, str. 145-163.

⁷¹ IMK 1908, str. 116-117.

⁷² IMK 1893, str. 35-36.

⁷³ IMK 1893, str. 80.

⁷⁴ IMK 1898, str. 141-142.

⁷⁵ IMK 1898, str. 220-221; 1999, str. 182-183.

⁷⁶ V. Steska, Iz "Muzejskega društva za Kranjsko". – IMK 1908, str. 39.

⁷⁷ V. Steska, Iz Muzejskega društva za Kranjsko. – IMK 1908, str. 39-40.

⁷⁸ V. Steska, Društveni vestnik. – IMK 1909, str. 62.

društvo iz različnih razlogov ne more sprejeti pobude, naj bi obe društvi imeli skupno glasilo. Sedaj je odbor Muzejskega društva predlagal, da se zaradi finančnih razlogov slovenska *Izvestja in nemška Carniola združita v eno publikacijo*, ki naj bo poliglotska (večjezična). Naslednji občni zbor Muzejskega društva februarja 1910 je sprejel sklep, da odslej izhaja kot društveni časopis samo *Carniola n. v.*, ki jo bodo urejali dr. J. Mantuani, dr. J. Gruden in dr. G. Sajovic.⁷⁹

Tako so *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* po devetnajstih letih rednega izhajanja prenehala.

SUMMARY

ANTON KOBLAR AND THE GAZETTE OF THE CARNIOLAN MUSEUMS ASSOCIATION

In earlier writings, Dr. Jože Žontar depicted Anton Koblar as a politician and an intellectual, whereas this contribution overviews Koblar's activity in the fields of historiography and archival science. Anton Koblar was a secretary of the Carniolan Museums Association, and also worked as the editor of the association's publication *Gazette of the Carniolan Museums Association (Izvestija muzejskega društva za Kranjsko)* between 1891 and 1907. Having been the Diocesan Archivist for some time, he managed the provincial archives of Carniola. For a number of years, he was a parish priest and a dean in Kranj.

As the editor of *Izvestija*, Anton Koblar brought together his professional colleagues (Franc Pokorn, Ivan Vrhovnik, Janko Barle, Viktor Steska, Matija Sila, Anton Aškerc, and others). He also skilfully attracted some historians educated at Austrian universities to the enterprise (Franc Kos, Simon Rutar, J. Apih, A. Kasprtet, Fran Levec, Ivan Vrhovec, and others). The contributors to *Izvestija* are indeed predominantly Carnolians, although sometimes an occasional Styrian is also mentioned, reflecting efforts to co-operate with all the Slovenian provinces in the field of historiography.

This paper focuses on Anton Koblar's contribution to *Izvestija*, which used to be quite rich in the early years. Apart from publishing the sources relating to church history, he also wrote about local items of interest, devoting special attention to the tercentenary of the battle of Sisek. Other articles review topics like passion plays in Carniola, Loka economy, history of the post office, salaries and wages of Carniolan provincial civil servants, and so on. Many contributions were related to the current affairs. For example, the 1895 earthquake in Ljubljana inspired the writings on earthquakes in the past. Koblar also played an important role in establishing the histories of individual parishes. He was also interested in archaeological excavations. Koblar turned over his editorial position to Josip Gruden in 1907. Gruden edited the *Izvestija* for another year, until it merged with *Carniola*.

Apart from his contributions in *Izvestija*, some very good articles and debates signed A. Koblar can be found in *Slovenska matica Yearbook*, *Dom in svet*, *Ljubljanski zvon*, *Kres*, *Slovenski list*, and others.

⁷⁹ Josip Mal, n. d., str. 22.